

Högsta domstolen
Box 2066
103 12 STOCKHOLM

K ./ riksåklagaren ang. våldtäkt m.m.

(Göta hovrätts dom den 22 maj 2015 i mål B 266-15)

Högsta domstolen har, med utgångspunkt i vad hovrätten funnit utrett om gärningarna, meddelat prövningstillstånd i frågan om påföljd och därefter förelagt riksåklagaren att inkomma med svarsskrivelse. Jag vill anföra följande.

Inställning

Jag bestrider ändring av hovrättens dom.

Bakgrund

Tingsrättens dom

Tingsrätten dömde K för våldtäkt och sexuellt ofredande till ett års fängelse. När det gäller frågan om påföljd uttalade tingsrätten följande.

K är 18 år gammal och tidigare ostraffad. Av yttrande från frivården framgår att han endast varit i Sverige i ett halvår. Han bor med sina föräldrar och går i skolan i Tidaholm. Han har inga missbruksproblem eller kriminella värderingar.

Frivården har bedömt att det inte föreligger något övervakarbehov, inte heller är någon programverksamhet lämplig då K inte tillstår behov av någon behandling. Samhällstjänst har inte bedömts som genomförbar.

För brottet våldtäkt är straffet fängelse i lägst två år. Tingsrätten gör bedömningen att gärningarna i nu aktuellt fall för en vuxen person skulle rendera ett fängelsestraff om drygt två år. Emellertid är K endast 18 år gammal varför straffvärdet ska halveras. Våldtäkt är ett brott av sådan art att det föreligger särskilda skäl att välja påföljden fängelse trots Ks låga ålder. Både artvärdet och straffvärdet är således sådant att påföljden ska bestämmas till fängelse ett år.

Hovrättens dom

Efter att K överklagat fastställde hovrätten tingsrättens dom. I domen uttalade hovrätten bl.a. följande.

Det som tagits upp i hovrätten ger inte anledning till några andra bedömningar än de som tingsrätten gjort. När det gäller påföljden finner hovrätten i likhet med tingsrätten att brottslighetens art och höga straffvärde utgör sådana särskilda skäl som medför att K trots sin ungdom ska dömas till fängelse ett år. Tingsrättens dom ska alltså inte ändras.

Överklagandet till Högsta domstolen

K har överklagat hovrättens dom. När det gäller påföljdsfrågan uttalar K att det saknats förutsättningar för hovrätten att döma honom till en strängare påföljd än tre månaders fängelse.

K pekar på att huvudregeln enligt 28 § lagen med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare är att rätten får döma den som inte fyllt 21 år till fängelse i mer än tre månader endast under förutsättning att yttrande från socialtjänsten inhämtats. För att frångå huvudregeln krävs särskilda skäl. K var 18 år gammal vid tiden för de åtalade gärningarna. Varken tingsrätten eller hovrätten har hämtat in yttrande från socialtjänsten. I det yttrande som inhämtats från frivården föreslås inte någon frivårdspåföljd. Enligt K hade ytterligare omständigheter behövt hämtas in, de uppgifter som finns i målet och i frivårdens yttrande är inte tillräckliga. Det ter sig inte uteslutet att döma K till annan påföljd än ett års fängelse.

Den rättsliga regleringen

Våldtäkt

Enligt 6 kap. 1 § första stycket brottsbalken ska den som gör sig skyldig till våldtäkt dömas till fängelse i lägst två och högst sex år.

Påföljdsvalet

Enligt 30 kap. 4 § första stycket brottsbalken ska rätten vid påföljdsvalet fästa särskilt avseende vid omständigheter som talar för en lindrigare påföljd än fängelse. Enligt samma paragrafs andra stycke får rätten som skäl för fängelse bl.a. beakta brottets straffvärde och art.

I brottsbalkskommentaren uttalas bl.a. följande angående straffvärdets betydelse vid påföljdsvalet (se Berg m.fl., Brottsbalken [version den 1 januari 2015, Zeteo], kommentaren till 30 kap. 4 § under rubriken Andra stycket: omständigheter som kan utgöra skäl för fängelse).

Straffvärdet intar i förhållande till brottets art och tidigare brottslighet den särställningen att detta i de fall där paragrafen är tillämplig alltid kan sägas tala för ett fängelsestraff. Om inte domstolen funnit att straffvärdet ligger på fängelsenivån följer redan av 1:5 att påföljden ska bestämmas till böter. Vad som avses med att straffvärdet kan beaktas som skäl för fängelse är självfallet inte detta formella förhållande utan att skälen för att välja fängelse framför en villkorlig dom eller skyddstillsyn blir starkare ju högre straffvärdet är. Vid mycket grova brott som t.ex. mord, våldtäkt, grovt rån och grovt narkotikabrott är annan på-

följd än fängelse i praktiken utesluten med vissa undantag såvitt avser överlämnande till särskild vård.

Att ange någon gräns uttryckt i längden av ett fängelsestraff vid vilken annan påföljd än fängelse med hänsyn till straffvärdet skulle anses utesluten har inte ansetts lämpligt. I motiven har emellertid som ett riktvärde angetts att en presumtion för fängelse gäller vid brott som vid straffvärdebedömningen anses böra medföra ett års fängelse eller mer. Härmed torde få förstås att fängelse i dessa fall bör väljas som påföljd, oberoende av att varken brottslighetens art eller tidigare brottslighet talar för fängelse, om det inte finns mycket starka skäl som talar för en inte frihetsberövande påföljd.

År 2010 genomfördes en straffmättningsreform som syftade till att höja straffen för allvarliga våldsbrott. I 29 kap. 1 § andra stycket tillades att vid bedömningen av straffvärdet ska särskilt beaktas om gärningen inneburit ett allvarligt angrepp på någons liv eller hälsa eller trygghet till person. I propositionen uttalades att brottets straffvärde ska anses vara högre än det straffvärde som skulle ha följt vid en bedömning enligt tidigare praxis. Straffvärdet ska ligga över straffminimum eller den allra nedersta delen av straffskalan för brottet. Som exempel på hur bestämmelsen ska tillämpas angavs att en höjning bör ske med cirka tre-fem månader för brott som har en straffvärdenivå från och med ett år och upp till två år (se prop. 2009/10:147, s. 41).

I NJA 2014 s. 559 uttalar Högsta domstolen att i praktiken torde bedömningen av om fängelse måste väljas med hänsyn till brottslighetens straffvärde mestadels bestämmas utifrån längden av det straff som skulle dömas ut, om fängelse hade valts som påföljd (det s.k. straffmättningsvärdet). Riktpunkten på ett års fängelse avser således straffvärdet med beaktande av det avdrag som görs på grund av billighetsskäl enligt 29 kap. 5 § brottsbalken respektive om det rör sig om en lagöverträdare som inte har fyllt 21 år (se p. 14).

I propositionen till 1988 års påföljdsreform uttalades, med anknytning till gällande praxis, att vissa brott anses motivera fängelse trots att de inte har ett särskilt högt straffvärde. Det angavs röra sig om brott som av främst allmänpreventiva skäl normalt ska anses medföra ett kort fängelsestraff. Som exempel på sådana brott nämndes bl.a. rattfylleri och vissa former av misshandel (se prop. 1987/88:120, s. 100).

I prop. 1997/98:96 behandlades bl.a. ett antal frågor om påföljdssystemet som tagits upp av Straffsystemkommittén. Därvid uttalades att artbrottslighet kan beskrivas som brott av sådan art att det bedöms lämpligt att av i huvudsak allmänpreventiva skäl ingripa med en sträng påföljd omedelbart trots att straffvärdet i sig inte är påtagligt högt. Vad man härigenom förväntar sig att uppnå är en på generell nivå både moralförstärkande eller moralförstärkande effekt och en avskräckningseffekt som motverkar den aktuella typen av brott. Som exempel på en omständighet som kan medföra att ett brott anses vara av sådan art att

fängelse normalt skall väljas nämndes att brottet utgör ett angrepp på den personliga integriteten (se prop. 1997/98:96, s. 116 ff.).

I det nyss nämnda rättsfallet NJA 2014 s. 559 konstaterade Högsta domstolen att domstolen i sina tidigare avgöranden använt olika uttryckssätt vid tillämpningen av kriteriet brottslighetens art vilket i någon mån gör att det mönster som tonar fram inte är alldeles entydigt. Vad som dock framstår som klart är dels att den brottstyp som det är fråga om bildar utgångspunkt för bedömningen, dels att styrkan i de skäl som talar för fängelse trots att straffmättningsvärdet är lägre än ett år varierar, såväl mellan brottstyperna som inom en och samma brottstyp. Saken har uttryckts så, att olika brott – med utgångspunkt i vilken typ av brott som det rör sig om – har olika artvärde (se p. 26).

Nils Jareborg och Josef Zila uttalar följande om artbrott vid höga straffvärden (se Straffrättens påföljdslära, 4 uppl., 2014. s.142).

Inte sällan framförs uppfattningen att ett artbrott inte kan ha ett straffvärde på 1 års fängelse eller högre. Uppfattningen är felaktig. Den härrör säkerligen från att man i förarbetena betonat betydelsen av begreppet för användningen av korta fängelsestraff. Det är också riktigt att det är främst vid straffvärden under 1 års fängelse som brottslighetens art får betydelse vid påföljdsvalet. Men ett brott kan inte förlora sin artbrottskaraktär bara därför att straffvärdet är högt. En grov misshandel är ett artbrott lika väl som en misshandel av normalgraden, när den är oprovocerad, sker på gatan nattetid, osv. Detsamma gäller t.ex. ett rån som förutom stöld består av en misshandel av artbrottskaraktär. Saken är betydelsefull, därför att brottets art ibland påverkar påföljdsvalet när straffvärdet överstiger 1 års fängelse, men detta straffvärde i sig inte är tillräckligt för att man skall döma till fängelse. Detta gäller särskilt i fråga om brott som begåtts av den som inte har fyllt 21 år (30:5 och 32:1 och 2 BrB). En annan situation är att straffvärdet är högre än 1 år, men starka billighetsskäl talar mot fängelse. Brottsart kan då bli avgörande för att fängelse väljs. (Missförståndet har delvis sin grund i HD:s dom i NJA 1989 s. 870.)

Påföljdscombinationen skyddstillsyn – fängelse

Enligt 28 kap. 3 § första stycket brottsbalken får skyddstillsyn förenas med fängelse i lägst fjorton dagar och högst tre månader. Av 30 kap. 11 § brottsbalken följer att den aktuella påföljdscombinationen får användas endast om det med hänsyn till brottslighetens straffvärde eller till den tilltalades tidigare brottslighet är oundgängligen påkallat att skyddstillsynen förenas med fängelse.

I propositionen till 1988 års påföljdsreform uttalades i specialmotiveringen till 30 kap. 11 § brottsbalken att förutsättningen för att kombinera en skyddstillsyn med fängelse är att det är oundgängligen påkallat med hänsyn till brottslighetens straffvärde eller den tilltalades tidigare brottslighet. Med det valda uttrycket markerades att det krävs mycket starka skäl för att tillgripa combinationen. Möjligheten att förena en skyddstillsyn med fängelse bör utnyttjas endast i de fall då alternativet är att döma den tilltalade till ett längre fängelsestraff. Avsik-

ten är således inte att kombinationen mera allmänt skall användas för att skärpa skyddstillsynspåföljden. Om en sådan skärpning anses nödvändig i ett enskilt fall skall detta normalt ske genom att skyddstillsynen kombineras med ett bötesstraff (a. prop., s. 108).

I NJA 2013 s. 922 konstaterade Högsta domstolen att utformningen av 30 kap. 11 § brottsbalken kan ge intrycket att brottslighetens art inte får inverka på frågan om en skyddstillsyn får förenas med fängelse. Enligt Högsta domstolen kan detta emellertid inte ha varit avsett, utan uttrycket ”oundgängligen påkallat med hänsyn till brottslighetens straffvärde” innebär att kombinationen får användas vid artbrott endast när straffvärdet är så högt att alternativet till skyddstillsyn är ett inte helt kort fängelsestraff.

När det gäller frågan i vilka fall brottslighetens straffvärde innebär att det är oundgängligen påkallat att en skyddstillsyn förenas med fängelse konstaterar Martin Borgeke att med ”straffvärde” i princip bör förstås straffmättningsvärde, dvs. det fängelsestraff som skulle ha dömts ut, om fängelse hade valts som påföljd. Om det endast är straffvärdet av de faktorer som nämns i 30 kap. 11 § BrB som talar för fängelse innebär detta alltså att straffvärdet motsvarar fängelse i minst ett år. Enligt Borgeke framstår det som oklart hur långt det är möjligt att utsträcka tillämpningsområdet, men om det inte föreligger några andra faktorer som talar särskilt för skyddstillsyn bör det emellertid vara möjligt att tillämpa fängelse enligt 28 kap. 3 § BrB om straffmättningsvärdet motsvarar ett fängelsestraff på uppemot ett år sex månader. Avslutningsvis anser Borgeke att det kan diskuteras om det inte kan finnas anledning att i större utsträckning än som för närvarande sker tillämpa påföljdscombinationen skyddstillsyn-fängelse. Detta särskilt i de fall då det främst är brottslighetens straffvärde som talar för att en ”vanlig” skyddstillsyn inte går att döma ut (se Att bestämma påföljd för brott, 2 uppl., 2012, s. 292 f.).

Påföljdsval – unga lagöverträdare

Enligt 30 kap. 5 § andra stycket brottsbalken får rätten döma till fängelse för brott som någon begått efter det att han eller hon fyllt arton men innan han eller hon fyllt tjugooett år endast om det med hänsyn till gärningens straffvärde eller annars finns särskilda skäl för det.

I brottsbalkskommentaren uttalas att utgångspunkten enligt paragrafen är åldern vid brottet. Regleringen blir således i detta hänseende densamma som i fråga om strafflindring på grund av ungdom (29 kap 7 § brottsbalken). Vidare anges att det är naturligt att ju närmare 21-årsgränsen man kommer, desto svagare blir sådana skäl som med hänsyn till gärningsmannens ungdom talar för en inte frihetsberövande påföljd (se a.a., kommentaren till 30 kap. 5 § under rubriken 1988 års lagreform).

Borgeke uttalar att de fall i vilka brottslighetens straffmättningsvärde är så högt att det ensamt talar för fängelse är, på motsvarande sätt som när det gäller vuxna personer, de då straffmättningsvärdet motsvarar fängelse i ett år eller däröver. Med de reduktioner som normalt görs för låg ålder med tillämpning av föreskriften i 29 kap. 7 § BrB måste, för att straffvärdet – efter hänsynstagande till billighetsskäl enligt 29 kap. 5 § brottsbalken – ensamt ska leda till att det finns skäl för fängelse, detta för en femtonåring motsvara fängelse i fem år eller däröver, för en sextonåring fängelse i fyra år eller däröver, för en sjuttonåring fängelse i tre år eller däröver, för en artonåring fängelse i två år eller däröver, för en nittonåring fängelse i ett år sex månader eller däröver och, slutligen, för en tjuugoåring fängelse i ett år tre månader eller däröver (se a.a., s. 292 ff.).

Borgeke uttalar vidare följande (se a.a., s. 294 f.).

I paragrafens andra stycke har angivits att fängelse får användas för den äldre ålderskategorin om det med hänsyn till gärningens straffvärde *eller annars* finns särskilda skäl för det. Detta skulle kunna tolkas så, att även andra skäl för fängelse - vid sidan av brottslighetens straffvärde - än de i 30 kap. 4 § BrB angivna, nämligen brottslighetens art och den tilltalades tidigare brottslighet, får åberopas för fängelse för ungdomar. Så är emellertid inte fallet. Uttrycket "eller annars" syftar alltså på just brottslighetens art och det förhållandet att den tilltalade tidigare har gjort sig skyldig till brott.

Som har framgått råder inte samma restriktivitet vid bruket av frihetsberövande påföljder för de något äldre lagöverträdarna, dvs. för de som har fyllt arton år men inte 21 år. Även här är dock fängelse kontraindikerat med hänsyn till åldern och också beträffande dessa ungdomar innebär reformerna åren 1999 och 2007 att en ytterligare restriktivitet med tillämpning av fängelse ska iakttas. Innan domstolen bestämmer sig för att döma ut ett längre fängelsestraff för någon i detta åldersskikt ska den som en sista åtgärd överväga, om inte skyddstillsyn med fängelse enligt 28 kap. 3 § BrB kan tillämpas. Inte sällan är detta möjligt och innebär att frihetsberövandet kan förkortas högst avsevärt för den unge.

Också för de som är över arton år är det primärt brottslighet med högt straffvärde som kan leda till att annan påföljd än fängelse är utesluten. I denna ålderskategori utgör emellertid ibland, och kanske inte så sällan, även brottslighetens art och tidigare brottslighet skäl som talar för fängelse. Så förekommer det att den som gör sig skyldig till upprepad allvarlig trafikbrottslighet, såsom grov vårdslöshet i trafik och grovt rattfylleri, döms till ett kort fängelsestraff. Det bör emellertid då påpekas att det i fall av detta slag ofta finns skäl att med stöd av föreskriften i 29 kap. 7 § BrB sätta fängelsestraffet under en månad.

Enligt 32 kap. 1 § första stycket brottsbalken får den som är under tjuogoett år dömas till ungdomsvård om han eller hon har ett särskilt behov av vård eller annan åtgärd enligt socialtjänstlagen (2001:453) eller lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga och sådan vård eller åtgärd kan beredas den unge. Vården och åtgärderna ska syfta till att motverka att den unge utvecklas ogynnsamt. Av paragrafens andra stycke följer att ungdomsvård endast får dömas ut om socialtjänstens planerade åtgärder, i förekommande fall i förening med ungdomstjänst eller böter, kan anses tillräckligt ingripande med

hänsyn till brottslighetens straffvärde och art samt den unges tidigare brottslighet.

När det gäller lagöverträdare i gruppen 18–21 år uttalas följande om förutsättningarna för överlämnande till ungdomsvård (se a.a., kommentaren till 32 kap. 1 § under rubriken Lagöverträdare mellan 18 och 21 år).

När det gäller lagöverträdare i åldrarna mellan 18 och 21 år är förutsättningarna för ungdomsvård snävare. I den mån LVU medger att åtgärder vidtas mot den som fyllt 18 år, föreligger emellertid inte hinder mot att domstolen beslutar om överlämnande till sådan vård. I förarbetena till ändringen av 31:1 med anledning av socialtjänstreformen uttalade departementschefen att fråga om överlämnande till vård inom socialtjänsten av den som fyllt 18 år framför allt torde kunna uppkomma i fall där någon, som på grund av tidigare kriminalitet är föremål för vård enligt LVU, lagförs för nya brott.

Det kan vidare vara anledning för domstol att överlämna till ungdomsvård om den unge på grund av just den brottslighet målet rör redan blivit omhändertagen enligt LVU. Vid påföljdsvalet bör domstolen också ta viss hänsyn till hur länge vården enligt bestämmelserna i LVU kan komma att pågå. Om vård enligt LVU inte kan anordnas, bör det enligt vad departementschefen uttalat i förarbetena, endast undantagsvis och vid förhållandevis ringa brottslighet bli aktuellt att överlämna den som är över 18 år till vård i frivillig form enligt SoL.

28 § lagen med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare

Enligt 28 § lagen (1964:167) med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare (LUL) krävs, om det inte finns särskilda skäl, ett yttrande av socialnämnden med det innehåll som avses i 11 § för att rätten ska få döma den som inte har fyllt tjuogoett år till fängelse i mer än tre månader.

Den nu aktuella bestämmelsen infördes i LUL i mitten av 1980-talet. Av propositionen till bestämmelsen framgår att avsikten med bestämmelsen var att socialnämndens yttrande skulle bredda underlaget för domstolarnas bedömning så att dessa i större utsträckning än tidigare skulle kunna välja överlämnande till vård inom socialtjänsten som påföljd i stället för en kriminalvårdspåföljd. Föreskriften angavs ha störst betydelse beträffande ungdomar i åldern 18–20 år men omfattar även åldersgruppen 15–17 år. Vidare uttalades följande (se prop. 1984/85:171, s. 45 f.).

Avsikten med formuleringen "om det inte finns särskilda skäl" är, som har berörts i den allmänna motiveringen, att det inte alltid måste finnas ett yttrande av det aktuella slaget innan någon som är under 21 år döms till fängelse i mer än tre månader. Det bör emellertid höra till undantagen att en domstol dömer en ung lagöverträdare till ett längre fängelsestraff utan att det finns ett sådant yttrande. Exempel på en sådan undantagssituation kan vara att det med hänsyn till brottets svårhet och den unges bakgrund, såsom den dokumenterats i övrig personutredning som domstolen har tillgång till, ter sig uteslutet att annan påföljd än fängelse kan väljas och att det skulle fördröja målets handläggning att inhämta ett yttrande från socialnämnden.

Min bedömning

Hovrätten har, liksom tingsrätten, bedömt att straffvärdet för de brott K dömts för motsvarar drygt två års fängelse. Jag vill i detta sammanhang peka på de i det föregående redovisade uttalandena i förarbetena till 2010 års straffmättningsreform avseende allvarliga våldsbrott. Enligt dessa uttalanden ska straffvärdet ligga över straffminimum eller den allra nedersta delen av straffskalan för brottet. Av de exempel på hur 29 kap. 1 § brottsbalken är tänkt att tillämpas måste anses följa att straffvärdet för de brott som K dömts för ligger i nivå med fängelse två år sex månader. Med hänsyn till att K var 18 år gammal vid tiden för gärningarna utgör straffmättningsvärdet hälften av straffvärdet, dvs. omkring fängelse ett år tre månader.

Eftersom K var 18 år gammal när han begick brotten får fängelse ådömas endast om det med hänsyn till gärningarnas straffvärde och eller annars finns särskilda skäl för det. Som nämnts är straffmättningsvärdet för de brott K begått (efter beaktande av hans ålder) så högt att det ensamt talar för fängelse. Konstateras bör också att det enligt Frivårdens yttrande inte föreligger något övervakningsbehov, inte heller bedöms någon programverksamhet eller samhällstjänst lämplig.

Som framgått i det föregående uttalar Borgeke som sin uppfattning att påföljdscombinationen skyddstillsyn förenad med fängelse, för det fall det inte föreligger några andra faktorer som talat särskilt för skyddstillsyn, bör kunna tillämpas om straffmättningsvärdet motsvarar ett fängelsestraff på uppemot ett år sex månader. Borgeke uttalar vidare att innan domstolen dömer ut ett längre fängelsestraff för någon i åldersskiktet 18–20 år ska den som sista åtgärd överväga om inte skyddstillsyn med fängelse enligt 28 kap. 3 § brottsbalken kan tillämpas. Enligt Borgeke är detta inte sällan möjligt, vilket innebär att frihetsberövandet kan förkortas högst avsevärt för den unge. Borgeke uttalar också att vid bedömningen av om det föreligger särskilda skäl för fängelse ska, förutom gärningarnas straffvärde, även bl.a. brottslighetens art beaktas.

Tingsrätten och hovrätten har uttalat att våldtäkt är ett brott av sådan art att det talar för att fängelse ska väljas som påföljd. Jag delar denna uppfattning. Enligt min mening måste våldtäktsbrottet allmänt sett, på grund av den allvarliga integritetskränkning det innebär, ha ett högt artvärde. I sammanhanget kan nämnas att i propositionen till 2005 års ändringar av 6 kap. brottsbalken uttalades att ett sexuellt övergrepp är ett extremt uttryck för bristande respekt för en annan människas självklara rätt till personlig och sexuell integritet och sexuell självbestämmande (se prop. 2004/05:45, s. 19). I det nu aktuella målet avser våldtäktsbrottet att K med våld har tvingat målsäganden till vaginalt samlag. Våldet har bestått i att K hållit fast målsäganden, dragit ned hennes tights och

trosor samt tvingat isär hennes ben. Brottet har enligt min mening ett högt artvärde.

Sammanfattningsvis anser jag att de brott som K dömts för har ett så högt straffmättningsvärde att detta ensamt talar för att han ska dömas till fängelse. Därtill kommer att våldtäktsbrottet har ett högt artvärde. Sammantaget medför gärningarnas straffmättningsvärde och våldtäktsbrottets höga artvärde att det finns särskilda skäl för att döma K till fängelse. Fängelsestraffets längd bör, med hänsyn till att endast K överklagat, bestämmas till ett år.

Som framgått i det föregående krävs, om det inte finns särskilda skäl, ett yttrande av socialnämnden för att rätten ska få döma den som inte har fyllt tjugott år till fängelse i mer än tre månader. Enligt de redovisade förarbetsuttalandena är avsikten att det inte alltid måste finnas ett yttrande av det aktuella slaget innan någon som är under 21 år döms till fängelse i mer än tre månader, men det bör höra till undantagen att en domstol dömer en ung lagöverträdare till ett längre fängelsestraff utan att det finns ett sådant yttrande. Som exempel på en sådan undantagssituation anges att det med hänsyn till brottets svårhet och den unges bakgrund, såsom den dokumenterats i övrig personutredning som domstolen har tillgång till, ter sig uteslutet att annan påföljd än fängelse kan väljas och att det skulle fördröja målets handläggning att inhämta ett yttrande från socialnämnden.

I målet föreligger ett yttrande från Frivården över en personutredning som utförts enligt lagen (1991:2041) om särskild personutredning m.m. Av yttrandet framgår att K endast varit i Sverige i ett halvår, att han bor med sina föräldrar, går i skolan samt att han inte har några missbruksproblem eller kriminella värderingar. Frivården bedömer att det inte föreligger något övervakarbehov och att varken programverksamhet eller samhällstjänst är lämplig.

Varken av tingsrättens eller hovrättens domar framgår direkt hur domstolarna sett på möjligheten att, med hänsyn till bestämmelsen i 28 § LVU, döma till ett långt fängelsestraff. Uppenbarligen har domstolarna, med hänsyn till att det är fråga om ett mycket allvarligt brott och vad som framgår om Ks bakgrund i yttrandet från frivården, ansett det uteslutet att välja annan påföljd än fängelse. Ett eventuellt yttrande från socialnämnden skulle inte ha kunnat förändra påföljdsvalet, utan skulle endast ha inneburit att målets handläggning hade fördröjts.

Enligt min mening har det funnits särskilda skäl att döma K till ett års fängelse utan att dessförinnan inhämta yttrande från socialnämnden. Detta med hänsyn till vad jag uttalat om brottens höga straffmättningsvärde och likaledes höga artvärde. Yttrandet från frivården får anses innehålla tillräckliga uppgifter om Ks bakgrund.

Bevisning

Högsta domstolen har, med utgångspunkt i vad hovrätten funnit utrett om gärningarna, meddelat prövningstillstånd i frågan om påföljd. Jag åberopar för närvarande ingen bevisning, men förbehåller mig rätten att avvakta med slutligt besked efter att klaganden avgett sin bevisuppgift.

Kerstin Skarp

Lars Persson

Kopia till:

Utvecklingscentrum Stockholm
Utvecklingscentrum Göteborg
Åklagarkammaren i Skövde (AM-157863-14)